

Wyrok z dnia 9 maja 2007 r., II CSK 60/07

W sprawie, w której zachodzi potrzeba stosowania prawa materialnego zagranicznego, sąd drugiej instancji stosuje prawo obce niezależnie od podniesienia tej kwestii po raz pierwszy w apelacji oraz niezależnie od wykazania przez stronę skarżącą treści prawa obcego.

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Maria Grzelka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "T." S.A. z siedzibą w Hiszpanii przeciwko "S.M.", spółce z o.o. z siedzibą w R. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 9 maja 2007 r. skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 19 września 2006 r.

uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powodowa spółka, mająca siedzibę w Hiszpanii, domagała się od pozwanej spółki mającej siedzibę w Polsce zapłaty kwoty 28 101,98 euro z odsetkami ustawowymi tytułem ceny za sprzedane tkaniny. Pozwana przyznała, że strony prowadziły współpracę, w ramach której powódka dostarczała pozwanej określone tkaniny. Stwierdziła, że materiały te były następnie wykorzystywane do produkcji mebli tapicerowanych przeznaczonych dla odbiorcy niemieckiego, jednak, część tkanin była złej jakości. Spowodowało to uzasadnione reklamacje ze strony kontrahenta niemieckiego, względnie powstrzymanie się pozwanej od użycia dostarczonych tkanin do produkcji, a to z kolei doprowadziło do powstania szkody wyrażającej się kwotą co najmniej równą kwocie dochodzonej pozwem. W związku z tym pozwanej przysługiwało od powódki odszkodowanie, na które pozwana

wystawiła faktury obciążające z dnia 31 października 2002 r. i z dnia 29 kwietnia 2003 r., a także zatrzymała tytułem wyrównania strat kwotę 13 232,44 euro, a ponadto, dokumentem kompensacyjnym z dnia 30 września 2002 r. dokonała potrącenia swojej wierzytelności odszkodowawczej z wierzytelności dochodzonej w pozwie. Pozwana podnosiła też, że uzgodniła z powódką, iż pokryje ona koszty reklamacji związanych ze złą jakością tkanin. (...)

Sąd Okręgowy w Zielonej Górze wyrokiem z dnia 7 września 2005 r. powództwo oddalił, uznając, że pozwana skutecznie podniosła zarzut dokonania potrącenia, a Sąd Apelacyjny w Poznaniu zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację powódki. (...) Ustalił poniesienie przez pozwaną szkody w postaci kar umownych zapłaconych kontrahentowi niemieckiemu za nieterminowość dostaw mebli wywołaną złą jakością tkanin powódki oraz kosztów wożenia mebli i nieterminowego ich dostarczania w związku z uzasadnionymi reklamacjami klientów. Przyjmując, że pozwana wykazała, iż służyła jej do powódki wierzytelność z tytułu odszkodowania za nienależyte wykonanie zobowiązania, oraz wskazując, że ustawa nie wymaga złożenia oświadczenia o potrąceniu w określonej formie, Sąd Apelacyjny stwierdził, iż zgodnie z art. 498 § 1 k.c. pozwana potrąciła swoją wierzytelność z wierzytelności dochodzonej pozwem, przez co doszło do skutku, o którym mowa w art. 499 k.c. Oceniając zarzut naruszenia art. 27 § 1 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm. – dalej: "p.p.m.") i błędnego orzekania na podstawie prawa polskiego zamiast na podstawie prawa hiszpańskiego, Sąd Apelacyjny stwierdził, że jest to nowy zarzut podniesiony dopiero w apelacji, a przez to niedopuszczalny, tym bardziej, że powódka nie wykazała, iż potrzeba jego powołania powstała później, ani żeby prawo obce w istotny sposób regulowało sporne kwestie odmiennie niż prawo polskie.

W skardze kasacyjnej powódka zarzuciła naruszenie art. 9 w związku z art. 148 § 1 i 382, art. 210 § 3 w związku z art. 391 § 1, art. 382 w związku z art. 236, art. 230 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez orzekanie na podstawie materiału zebranego poza rozprawą i poza postępowaniem w pierwszej i drugiej instancji, oraz art. 378 § 1, art. 386 § 2 i art. 379 pkt 5 w związku z art. 230 i 316 § 1 oraz art. 382 k.p.c. przez nieuwzględnienie nieważności postępowania wynikającej z pozbawienia powódki prawa do obrony przed twierdzeniami pozwanej. Ponadto zarzuciła naruszenie art. 381 w związku z art. 378 § 1 k.p.c. przez przyjęcie, że

zarzut zastosowania niewłaściwego prawa zgłoszony w postępowaniu apelacyjnym jest niedopuszczalny, oraz naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez nieodniesienie się do zarzutu apelacji dotyczącego braku umocowania Leszka K. do złożenia w imieniu pozwanej oświadczenia woli o potrąceniu. Podniosła też zarzut naruszenia art. 1 § 1 w związku z art. 27 § 1 pkt 1 i 3 p.p.m. oraz art. 1 ust. 1 i art. 74 Konwencji Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów sporządzonej w Nowym Jorku dnia 14 czerwca 1974 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 282 ze zm.) przez ich niezastosowanie, a także naruszenie art. 205 § 1 i 3 k.s.h. w związku z art. 104 i 60 w związku z art. 499 k.c. przez przyjęcie, że osoba niebędąca członkiem zarządu, prokurentem ani w inny sposób uprawnioną zgodnie z umową spółki może ważnie złożyć oświadczenie woli w imieniu spółki, oraz przez uznanie, że oświadczenie o obciążeniu skutkuje umorzeniem wierzytelności. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Okręgowego w Zielonej Górze oraz zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu lub o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Hiszpania i Polska są stronami Konwencji Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów sporządzonej w Wiedniu w dniu 11 kwietnia 1980 r., która została przez Polskę ratyfikowana w dniu 19 maja 1995 r. i w stosunku do Polski weszła w życie w dniu 1 czerwca 1996 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286 i 287). Mając na względzie art. 91 ust. 1 i 2 Konstytucji oraz art. 1 § 2 p.p.m., Sąd Apelacyjny powinien był w pierwszym rzędzie rozważyć, czy postanowienia Konwencji zawierają unormowania dotyczące instytucji potrącenia, a więc takich zagadnień jak istnienie wierzytelności odszkodowawczej nadającej się do potrącenia, złożenia oświadczenia woli o potrąceniu oraz wpływu tego oświadczenia na byt wierzytelności dochodzonej w pozwie. W razie stwierdzenia, że Konwencja reguluje merytorycznie powyższe zagadnienia lub zawiera normy kolizyjne wskazujące właściwe prawo materialne i czyni to w sposób odmienny niż prawo polskie, te uregulowania powinny wyznaczać kierunek postępowania dowodowego i prawną podstawę rozstrzygnięcia. W razie ustalenia, że Konwencja w powyższy sposób nie reguluje w ogóle albo wszystkich kwestii związanych z

potrąceniem, sąd powinien poszukiwać właściwych norm materialnoprawnych odpowiednio na podstawie art. 25 lub 27 § 1 pkt 1 p.p.m., względnie, w części objętej Konwencją, w jej postanowieniach, a w pozostałym zakresie zgodnie z Prawem prywatnym międzynarodowym.

Jak wynika z art. 30-52 oraz z art. 74-77 i 80 Konwencji, obowiązki sprzedającego oraz odpowiedzialność za niezgodną z umową jakość dostarczonego towaru zostały w Konwencji uregulowane. W zakresie, w jakim w rozpoznawanej sprawie wymagane było wyjaśnienie, czy pozwanej przysługiwała wierzytelność z tytułu odszkodowania, Sąd Apelacyjny powinien był rozważyć, czy postanowienia Konwencji różnią się od prawa krajowego i ewentualnie stosować postanowienia Konwencji jako *lex specialis*. Dotyczy to w szczególności art. 74 Konwencji przewidującego, że odszkodowanie za naruszenie umowy nie może przewyższać straty, którą strona naruszająca przewidywała lub powinna była przewidywać w chwili zawarcia umowy w świetle okoliczności, które znała lub powinna była znać jako możliwy rezultat naruszenia umowy.

W zaskarżonym wyroku brak rozważań dotyczących stosowania Konwencji oraz ustaleń, kiedy strony zawarły umowę, a także czy w tym czasie powódka wiedziała lub powinna była wiedzieć, że pozwana może być zobowiązana do zapłaty kar umownych kontrahentowi niemieckiemu w razie nieterminowości dostaw mebli.

Poza art. 74-77 i 80, które z natury rzeczy dotyczą także potrącenia, Konwencja nie reguluje instytucji potrącenia ani merytorycznie, ani w postaci norm kolizyjnych. W tym zakresie art. 4 Konwencji nie pozostawia wątpliwości. Wobec tego, stosownie do art. 1 § 1 p.p.m., poszukiwań prawa właściwego dla stosunku zobowiązaniowego, z którego pozwana wywodziła uprawnienie do wierzytelności odszkodowawczej, należało dokonać zgodnie z art. 27 § 1 pkt 1 w związku z art. 30 p.p.m., gdyż strony nie twierdziły, że dokonały wyboru prawa stosownie do art. 25 § 1 p.p.m. Zakresem prawa właściwego ustalonego zgodnie z art. 27 § 1 ust. 1 p.p.m. należy objąć nie tylko szczegółowe prawa i obowiązki stron charakterystyczne dla umowy sprzedaży lub umowy dostawy, ale także stosunki prawne, dla których płaszczyzną są ogólne instytucje prawa cywilnego dotyczące zobowiązań umownych (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 80/02, OSNC 2005, nr 1, poz. 17).

Zaskarżony wyrok nie zawiera rozważań w tym zakresie ani ustaleń co do państwa miejsca siedziby powódki w chwili zawarcia przez strony umowy.

Orzekanie na podstawie właściwego prawa materialnego, zgodnie z zasadą *facta probantur iura novit curia*, jest obowiązkiem sądu niezależnym od tego, czy strony powołały prawną podstawę swoich twierdzeń. Sąd nie może też wymagać od strony wskazania podstawy prawnej jej żądań, a powołanie się na hipotezę określonej normy stanowi jedynie uzupełnienie przytoczenia okoliczności faktycznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 152).

Kontradyktoryjność procesu cywilnego, której wyrazem są m.in. art. 207 § 3, art. 479⁴ § 2, art. 493 § 1, art. 495 § 3, art. 503 § 1 oraz art. 505⁵ § 1 k.p.c. w części dotyczącej powołania zarzutów, nie obejmuje obowiązku wyrażenia w odpowiednim czasie stanowiska odnośnie do prawa materialnego znajdującego zastosowanie. Rozpoznanie sprawy na podstawie właściwej normy w ramach obowiązującego porządku prawnego należy do istoty działalności sądu i nie podlega dyspozycji stron.

W sprawach z tzw. elementem zagranicznym kwestia znajomości prawa przez sąd i jego stosowania *ex officio* dotyczy w pierwszej kolejności okoliczności, od których uzależniony jest wybór właściwego prawa materialnego, a które – jeśli nie reguluje ich umowa międzynarodowa – wynikają z norm kolizyjnych przewidzianych w Prawie prywatnym międzynarodowym. Sąd musi znać własne prawo i musi stosować Prawo prywatne międzynarodowe bez względu na powołanie się na nie przez strony.

W zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny nie stosował Prawa prywatnego międzynarodowego, uznając, że niedopuszczalne było podniesienie przez powódkę po raz pierwszy dopiero w apelacji zarzutu opartego na art. 27 § 1 pkt 1 p.p.m. co do wadliwego stosowania prawa polskiego zamiast prawa hiszpańskiego. W zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny uchylił się od rozważenia w ogóle kwestii zastosowania prawa polskiego lub obcego zaskarżony wyrok narusza art. 316 § 1 w związku z art. 391 k.p.c. i art. 1 § 1 p.p.m. a także art. 27 § 1 p.p.m., a ponadto art. 381 k.p.c. (...)

Odnosnie do tego, że powód w apelacji nie wykazał aby prawo cywilne hiszpańskie różniło się w istotny sposób od prawa polskiego, należy stwierdzić, że zarzut naruszenia prawa materialnego nie wymaga wykazania przez stronę

apelującą, czy i jaki wpływ na wynik sprawy mogło mieć zastosowanie prawa niewłaściwego. Sąd odwoławczy może wprawdzie dojść do przekonania, że również w świetle prawa zagranicznego rozstrzygnięcie powinno być takie samo jak w przypadku prawa polskiego, nie ma to jednak żadnego przełożenia na obowiązek skarżącego udowodnienia wniosku przeciwnego. Można dodać, że strona nie ma też obowiązku udowodnienia jaka jest treść obcego prawa. (...) Rzeczą sądu, a nie strony uzyskanie dostępu do tekstu prawa zagranicznego (art. 1143 k.p.c.); aktywność stron w tym zakresie może być oczywiście pomocna, ale jej braku nie można sankcjonować.

Z przedstawionych względów zasługiwały na uwzględnienie zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące naruszenia art. 381 k.p.c., art. 1 § 1, art. 27 § 1 pkt 1 i 3 p.p.m. oraz art. 1 ust. 1 i art. 74 Konwencji. (...)

Mając to na względzie Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.)